

ТМ	Г. XXII	Бр. 1-2	Стр. 115 - 128	Ниш	јануар - јун	1998.
----	---------	---------	----------------	-----	--------------	-------

UDK 37:32+37.015.4

Оригинални научни рад

Примљено: 06.07.1998.

Миомир Ивковић

Филозофски факултет

Ниш

ОБРАЗОВАЊЕ И ПОЛИТИКА

Режи ме

U radu je u-wen poku{ aj da se i zna|u i objasne veze i odnosi i zme|u dve vrl o va` ne sfere dru{ tva, al i i dve dru{ tvene pojave - obrazovawa i pol i ti ke. Obja{ wewe i de i z opci je soci ol o gi je obrazovawa. Rad je podeqen na tri l o gi -ki i sadr` ajno povezana del a. U prvom del u obja{ -weno je obrazovawe kao pojam i proces. Obrazovawe je odre|eno kao proces (1) preno{ ewa i sti cawa znawa i vrednosti i (2) razvi jawe i f ormi -rawe navi ka i umewa. Znawa i vrednosti , navi ke i umewa, pretpostavka su, osnova i teme q za (1) trajno pobo q{ avawe strukture psi hi -ki h di spo -zi ci ja i wi hovo trajno zadr` avawe kod svake li -nosti , a pre svega za razvi jawe umni h i saznajni h sposobnosti li -nosti , i (2) i zgra |i vawe os -nove za f ormi rawe pogl eda na svet. U tom smi sl u, al i i zbog osnove kakvu predstavqa i za razvoj -ovekovi h moral ni h i estetski h vrednosti i fi -zi -ki h sposobnosti , obrazovawe omogu}uje vaspitawe, koje se odr |uje i kao { i ri proces i op{ ti ji pojam. U drugom del u odre|ena je pol i ti ka kao del atnost javnog odl u-i vawa u zajedni ci o svi m posl ovi ma koji se ti -u wenog opstanka, f ukci oni sawa i razvoja. Tako odre|ena, ona i ma svoje tri konsti tuti vne obl asti : 1. vl adavi nu, 2. i nteres i 3. javnost. U tre}em del u ukazano je na veze i odnose i zme|u obrazovawa i pol i ti ke. Navedeno je da se odnos i zmedju obrazovawa i pol i ti ke mo` e postavi ti u dve ravni posmatrawa i anal i zi vawa. Prva ravan je ona u kojoj je pol i ti ka domen obrazovawa, a druga ona u kojoj je obrazovawe domen pol i ti ke. Osnovna veza i osnovni odnos obrazovawa i pol i ti ke u ravni u kojoj je pol i ti ka domen obrazovawa ti -u se znawa. U i stoj ravni , al i { i re, ovaj odnos se mo` e posmatrati kao odnos i zme|u pol i ti -kog obrazovawa (pol i ti -ke soci jal i zaci je) i pol i ti -ke kul ture. Osnovni odnos, pak, obrazovawa i pol i ti ke u ravni u kojoj je obrazovawe domen pol i ti ke ti -e se *pol i ti ke* obrazovawa.

Kq u-ne re-i: obrazovawe, pol i ti ka, { kol a, pol i ti -ka soci jal i zaci ja, agensi pol i ti -ke soci jal i zaci je, pol i ti ka obrazovawa

1. Obrazovawe je jedan od tri pojma koji svoji m zna-ewi ma pokri vaju jedan neosporno va` an deo dru{ tvene stvarnosti . Duga dva su vaspitawe i socijalizacija . Ovi m pojmovi ma ozna-ava se i zna-ajna dru{ tvena delatnost , koja je, kao i storijski pratilac, nezbe`na aktivnost i stalna preokupacija ~oveka i wegove zajednice, kasnije i wegovog dru{ tva. Sociol o{ ki precizirano, to su tri pojma koji ma je ozna-en si st em dru{ tvenih pojava, koje su vrlo srodne, pa se ~esto vi de i ozna-avaju i kao jedna dru{ tvena pojava.

Socijalizacija je, posmatrano sa sociol o{ kog stanovi { -ta, naj{ iri pojam, ali i sveobuhvatan proces. I ako problem socijalizacije jo{ uvek nije svestrano teorijski razja{ wen, pouzdano se mo` e re}i da u dru{ tu na individu (li ~nost) deluju dve vrste uticaja. Prva vrsta izvi re iz kontekstualnih ~inilaca. Oni deluju spontano iz strukture dru{ tva. To su svakodnevne aktivnosti koji ma individa pri sustvuje i u koji ma sudeluje i u-estvuje, kakve su ` i vot u porodici , u lokalnoj zajednici i u grupi vr{ waka. Druga vrsta uticaja ide od(i z) aktivnosti dru{ tva. To su one aktivnosti koje su organizovane, sistematizovane, i nstitucionalne i dugoro~ne. Celina svih uticaja i svih aktivnosti , ali i odgovaraju}ih (pri merenih) procesa, u nauci se odredjuje kao socijalizacija.

Ve}i je broj raznovrsnih procesa koji ~i ne cel i nu procesa socijalizacije, a koji su i pokri veni pojmom socijalizacije. Oni su i strukturalni elementi def i ni cije socijalizacije. Kao osnovni navode se:

- (1) socijalizacija u u` em smislu (uvo|ewe pojedina u dru{ tvene procese i odnose),
- (2) kul t i vacija (usvajawe duhovnih tvorevina),
- (3) vaspitawe (izgra| i vawe i formirawe li ~nosti),
- (4) obrazovawe (sticawe i usvajawe znawa),
- (5) personalizacija (boga}ewe svojstava li ~nosti).

Sociol o{ ka razmatrawa procesa socijalizacije naro~i tu pa` wu pokl awaju uticaju dru{ tvene sredine na razvoj i formirawe pojedina, problemu dru{ tvenog usmeravawa tog procesa, a zatim i anal izi kompleksa agenasa socijalizacije kakvi su: { kola, porodica, grupa vr{ waka, sredstva masovnog komunicirawa i sl i ~na. Posmatran tako, proces socijalizacije funkcionalno je usmeren prema potrebama odre|enog dru{ tva.

Upravo zato i zgl eda da je najpri kl adni je savremeno odre|ewe socijalizacije ono po kome ona predst avqa t ot al i t et organizovanih i neorganizovanih uticaja, kont i nui t et pro-

cesa, cel i nu soci jal ne i nterakt i vnosti , koji i ma za posl e-
di cu formi rawe li ~nosti koja odgovara pot rebama odre |enog
t i pa dru{ t va.¹

Vaspi t awe je u` i pojam od soci jal i zaci je. Sa soci ol o{ -
kog stanovi { ta posmatrano, u ravni pojmov a, a na rel aci ji : so-
ci jal i zaci ja-vaspi tawe-obrazovawe, vaspi tawe je sredi { wi
pojam - u` i je pojam od soci jal i zaci e, a { i ri od obrazovawa. I -
ako je u predmetnosti ve}eg broja nauka, vaspi tawem se najdu` e,
najtemeqi ti je i najsvestrani je bavi pedagogi ja. Ono je wen cen-
tral ni i gl obl ani predmet.

Prema savremeni joj, pak, pedago{ koj teori ji sama re-
vaspi tawe i ma brojna zna~ewa, { to je jedan od krupni ji h raz-
l oga zbog ~ega se ovaj pojam opi re jednostavnom def i ni ci jskom
odre |ewu. Zapa` eno je da kada se pojam vaspi tawa def i ni { e s
obzi rom na jedno zna~ewe, onda se od strane oni h koji ga kori s-
te u drugom zna~ewu pri govora u smi sl u da pojam ni je ta-an, i l i
pak da ni je nau-an². I pak, u sada{ wem trenutku teori je vaspi -
tawa, postoje, mawe vi { e, usagl a{ eni , i ako razu |eni , kri teri -
jumi za def i ni sawe ovog pojma. Me |u wi ma sl ede}i su preovl a-
|uju}i: 1. akci ja i l i del ovawe, 2. i nsti tuci ja, 3. sadr` i na i l i
sadr` aj i 4. proi zvod i l i rezul tat,³al i i 5. sredstvo i l i si stem
sredstava, 6. cel okupnost svi h wi h, pa i drugi .

E. Di rkem, na pri mer, odre |uje vaspi tawe kao akci ju. Ta-
ko, vaspi tawe je akci ja koju st ari je generaci je vr{ e nad oni ma
koje jo{ ni su zrele za dru{ tveni ` i vot . Ono i ma za ci q da
i zazove i razvi je kod det eta i zvest an broj fi zi -ki h, i nte-
l ektual ni h i moral ni h st awa koja t ra` e od wega pol i ti -ko
dru{ t vo u cel i ni i speci jal na sredi na kojoj je ono posebno na-
meweno.⁴

V. Brecki nka, pak, pol a veka kasni je, vaspi tawe vi di kao
del atnost, al i kao onu koja ni je nekakva posebno odre |ena vrst a
del atnosti . Nai me, vaspi tawe ne ukazuje na posebnu vrstu
akti vnosti . Za vaspi tawe ni kakava posebana vrsta del ovawa
ni je nu` na. Tako, vaspi tawe t reba razumeti kao del at nost i
koji ma qudi poku{ avaju da u bi lo kom smi sl u, t rajno poboq-

¹ Mi l anovi }, V.: Di l eme savremene jugosl ovenske teori je obrazovawa.-
Uni verzi tet danas, Beograd, 1972, broj 1-2.

² Popov, @.: Vaspi tawe, demokrati ja, { kol a. U: *Demokrati ja, vaspi tawe,*
/ i ~nost.- Beograd: I nsti tut za pedago{ ka i stra` i vawa, 1997, s.125.

³ Mialaret, G.: *L'education.*- Paris: P.U.F., 1981, s. 77-78.

⁴ Durkheim, E.: *L' education, sa nature et son role.* U *Éducation et sociologie.*-
Paris: P.U.F., 1973, s.51.

{aju strukturu psihikih disocijalnih grupa ili da određene njihove komponente ocevane kao vredne, zadrželi i sprečene nastajanje disocijalne koje su ocevane kao loše.⁵

Važno je zapaziti da i po Durkheimovim i po Brezinkini shvataju suštinske sadržajne razlike između vaspitawa i socijalizacije: priroda vaspitawa i socijalizacije je ista. Po Durkheimu, dodatno, postoji razlika u obimu: vaspitawe je sistematska, metodična, socijalizacija. Iako je retko upotrebovao termin socijalizacija, verovatno iz navedenog razloga, Durkheim je veoma jasno to iskazao u kraćoj verziji definicije vaspitawa: vaspitawe se sastoji u metodičnoj socijalizaciji mlade generacije.⁶

Međunaprim teoretičari ma neki su uvideli da vaspitawe, s obzirom na kritičnu definiciju, ima više značaja, pa su pokušali da ih objedine, dodaju i im mnoga druga. Tako za N. Potkownika, vaspitawe je najčistiji proces koji ima obuhvata celokupnost odnosa, uticaja, mogućnosti, aktivnosti, samoaktivnosti, metoda, sredstva, sadržaja, faktora, organizacionih oblika itd., pomoću kojih se ostvaruje cilj vaspitawa.⁷ Svakako da je ovo prečisto određeno vaspitawa, pa je kao takvo mnogo prikladnije za određeno socijalno zaci. Reč je, ustvari, o pedagoškoj shvataju socijalizacije, onako kako postoje antropološko, psihološko i sociološko shvataje.

A. Marjanović vaspitawe određuje kao sistem sredstva, u najčistijem smislu te reči, pomoću kojih čuvske zajednice nastoje da, na za njih najcelishodnijinačin, formiraju ličnost prema svojoj idealnoj zamislivoj.⁸ Do ove definicije dolazi polazeći od saznanja da je vaspitawe sastavni deo odnosa između. Zato se ono uvek javlja kao socijalna delatnost. Kao, socijalna delatnost, pak, vaspitawe podrazumeva cilj, onako kako cilj ima svaka druga socijalna delatnost. Zato je vaspitawe teško razumeti i nemoguće zamisliti bez cilja i namere koje vaspitnom delovanju daju smisao. U opciji poznate sheme sredstvo-cilj, vaspitawe je sredstvo.

I pored postojećih kritičkih za definiciju vaspitawa, iz navedenih određena se vidi da je vaspitawe teško jed-

⁵ Brezinka, W.: *Grundbegriffe der Erziehungswissenschaft*.- München: 1977, s.45.

⁶ Durkheim, É.: *L'éducation, sa nature et son rôle*.- Op.cit., s.51.

⁷ Potkownik, M. i Potkownik N.: *Pedagogija*.- Beograd: Zavod za učenje i nastavna sredstva, 1977, s.102.

⁸ Marjanović, A.: *Savremene teorije razvoja ličnosti i vaspitawe u ranom detinstvu*.- Pedagogija, Beograd, 1969, broj 1, s. 2.

nostavno def i ni sati . Te{ ko je, tako|e, pa i neprikladno, prikloni ti se i prihvati ti neku od wi h kao ta~nu, ili pribli`no najboq{u. Zato ne}e bi ti nedostatno ako se za potrebe ovog rada da jedna struktural na def i ni ci ja. Weni el ementi su sl ede}i :

(1) vaspitawe je, akcija, del ovawe na li ~nost , na wen razvoj i formi rawe - ono je trajno poboq{ avawe strukture psi hi ~kih di spozi ci ja i wi hovo trajno zadr` avawe kod svake li ~nosti ;

(2) vaspitawe je po svojoj pri rodi tel eol o{ ko;

(3) vaspitawe je soci jal na del at nost , pa i ma i svoj ci q;

(4) vaspitawe sa svojom ci qnom pri rodnom i svoji m ci - qem je sredst vo pomo}u koga se razvi ja i formi ra li ~nost ;

(5) vaspitawe i ma svoja sredst va, metode, obl i ke, sadr` aje, i drugo, za del ovawe, za vaspit nu akci ju.

Vaspitawe je { i ra i neophodna osnova za obrazovawe. Ono omogu}uje obrazovawe kao proces i usl ovqava obrazovanost kao rezul tat obrazovawa.

Obrazovawe je, sl edsteveno napred re~enom, u` i pojam od vaspitawa. Ono je sastavni deo vaspitawa. Ovome, pak, ne postoji op{ ta sagl asnost, pa se u neki m raspravama zagovara i razra|uje stanovi { te da tako ni je i da tako ne mora bi ti . Onda, pak, kada se obrazovawe sagl edava kao u` e od vaspitawa i soci jal i zaci je, razli kovawa pri odre| i vawu wegove su{ ti ne, i li precizni je, pri wegovom def i ni sawu, su zanemarqi va.

Preovla|aju}a je ona def i ni ci ja obrazovawa u kojoj se i zdvajaju dva struktural na el ementa:

(1) preno{ ewe i sti cawe znawa i vrednosti , i

(2) razvi jawe i formi rawe navi ka i umewa.

Obrazovawe je, tako, proces preno{ ewa i sti cawa znawa i vrednosti o pri rodi i iz pri rode, o dru{ t vu i iz dru{ t va, i o ~oveku i wegovom mi { qewu. Ono je i proces razvi jawa i formi rawa raznovrsni h, ~oveku neophodni h, navi ka i umewa, kakve su hi gi jenske, radne, kul t urne, i nt el ekt ual ne, i druge.

Znawa i vrednosti , navi ke i umewa, pretpostavka su, osnova i teme q za: (1) trajno poboq{ avawe strukture psi hi ~kih di spozi ci ja i wi hovo trajno zadr` avawe kod svake li ~nosti , posebno za razvi jawe umni h i sazajni h sposobnosti li ~nosti , i (2) i zgra| i vawe osnove za formi rawe pogl eda na svet.

U tom smi slu, ali i zbog osnove kakvu predstavqa i za razvoj ~ovekovi h moral ni h i estetski h vrednosti i fi zi ~kih sposobnosti , obrazovawe omogu}uje vaspitawe.

Obrazovawe se pojavquje i stovremeno i kao proces pre-

no{ewa i kao proces usvajawa znawa i vrednosti. Znawa i vrednosti se prenose na druge, na one koji su u procesu obrazovawa. To prete`no ~i ni profesionalna dru{tvena grupa, koja se zove nastavnici, ali i ne samo oni. Drugi, pak, usvajaju takva znawa i vrednosti. To ~i ne svesno, aktivno i kriti~ki, te`e}i da {to vi {e znawa zadr`e i vrednosti usvoje. Rezultat i jednog i drugog procesa je obrazovnost ovi h drugi h, oni h koji se obrazuju.

U nekim tekstovima mo`e se nai}i i na stanovi{te po kome je obrazovawe {iri pojam i obuhvatniji proces od vaspitawa. Teoreti~ari koji zastupaju takvo u~ewe, ustvari, vaspitawe svode na jednu wegovu dimenziju, na onu koja se u pedagogiji zove moralno vaspitawe. Tada, pak, kada je vaspitawe samo i nteriorizacija moralnih vrednosti i razvoj moralnih osobina, ono i jeste u`e od obrazovawa i wegov je sastavni deo, pa su navedeni teoreti~ari u pravu. Me|uti m, videli smo u prethodnom delu teksta da tako ni je i da vaspitawe ni je samo usvajawe moralnih vrednosti.

Za potrebe razmatrawa odnosa obrazovawa i politike termin "obrazovawe", sasvim uslovno, uzima se za ozna~avawe ukupnosti svega onoga {to sadr`e pojmovi socijalizacija, vaspitawe i obrazovawe zajedno. Dakle, umesto diferenciranog upotrebljavawa sva tri pojma, upotrebljava}e se samo jedan - obrazovawe. Naravno, kada se upotrebe termini "vaspitawe" i "socijalizacija" wi ma su ozna~eni odgovaraju}i pojmovi i to u zna~ewu kakvo je napred navedeno.

[kol a i obrazovawe su dva razli~ita fenomena. Obrazovawe (koje, dosledno napred navedenom, obuhvata i vaspitawe) i ciq konstivui {u pojam {kole, dok {kol a ni je konstivui vni element pojma obrazovawe. Ovako shva}eno obrazovawe, na javnom planu, stari je je od {kole. Ono se i odvi ja pre, posle i izvan {kole. Sa pedago{kog stanovi{ta, {kol a je institucionalizovana forma obrazovawa. Sa sociolo{kog, {kol a je dru{tvena ustanova ili institucija dru{tva.⁹ Wu dru{tvo/dr`ava organizuje kao specijalnu ustanovu za {to uspe{ni je obrazovawe. U savremenom dru{tvu, {kol a, ili boqe, {kol ski sistem, predstavqa javnu ustanovu ~i je se osni vawe i rad odvi ja pod uslovima koji su propisani zakonom svakog pojedina-nog dru{tva/dr`ave.

⁹ Popov, @.: Vaspitawe, demokratija, {kol a.- Op.cit, s.130.

2. Politička, po opštoj saglasnosti, jedan je od najopštijih pojmova sveukupne društvene misli. Kao ljudska delatnost ona je u ~ovekovoj svakodnevniciji svih epoha i svih dosadašnjih zajednica. Važano objašnjenje politike zato i pretpostavljajući uporedno proučavanje historijske i vne problemske dimenzije. I pak, za potrebe analize odnosa obrazovani politike, koja podrazumeva pristup iz ugla sociologije obrazovani, {to} je reči da on treba da bude savremeni aktuelan, uzećemo i savremeno određuje politike, vne funkcija i obelježja. Naravno, tamo gde je historijska opservacija neophodna biće uređena

Najpre nešto o poreklu reči politika. To između ostalog i zato što je politika jedna od retkih ~ovekovih delatnosti, ali i socijalnih pojava, koja ima istorijske i vne svremene jezika. Svakako da je poreklo reči politika u starogrčkom jeziku. Već je broj reči koje su poslušile za pravce evropskih derivata: *polis* - grad-država, skup građana; *politea* - javni poredak, ustav; *polites* - članovi zajednice; *politikos* - građanski, državni; *ta politika* - građanske ili državne vlasti i politike *tehne* - politička veština. Poznato je i da je u evropske jezike reči politika došla preko latinskih reči *politia* i *politica* - javni poredak, ustav. Danas je reči politika razgranala svoje značenje, kako kaže S. Samarxić, i prema "spolja" i prema "unutra". Odi zorno unutrašnjih odnosa u politici, ona je poela da označuje javnu delatnost na svim nivoima organizovanog nastupawa - od lokalnog i regionalnog do državnog, međunarodnog i svetskog. Takođe, u savremenim jezicima reči politika po pravilu je višeznačna, a samim tim i vna je upotreba ~esto neprecizna.¹⁰ Takvo proširenje značenja reči politika zahvatilo je različite oblasti javne delatnosti pa su u optičaju, pored spoljašnje i unutrašnje politike, finansijska politika, ekonomska politika, socijalna politika, kulturna politika, ali i obrazovna politika ili (pravilnije) politika obrazovawa,¹¹ kod nas i (-e) prosvetna politika. U tom smislu ona postaje pojam sa instrumentalno-tehničkim značenjem, pa gubi svoje normativno značenje.

S. Samarxić smatra da se politika može definisati kao delatnost javnog odlučivawa u zajednici o svim poslovanjima koji se tiču wnog opstanka, funkcionišawa i razvoja. Ona ima

¹⁰ Samarxić, S.: Politika. U Enciklopedija političke kulture.- Beograd: Savremena administracija, 1993, s.872-873.

¹¹ Legrand, L.: *Les politiques de l'éducation*.- Paris: P.U.F., 1988.

svoje tri konstitutivne oblasti: 1. vladavinu, 2. interes i 3. javnost.

Sve tri oblasti savremene politike imaju svoje strukturne osobenosti i svaka od njih izražava po jedan svojstveni prepoznatljivi politički fenomen. Tako vladavina očitava politiku, interes političke partije, a javnost slobodnu politiku komunističke. Tako je, vladavina se oslanja na sistem ustanova izvršne i upravne vlasti, što je država u emisionom režimu; interes se realizuje posredstvom predstavničkih i zastupničkih tela; javnost funkcioniše na osnovu neposrednog i posrednog opterećenja građana. Sve ustanove i delatnosti u ove tri oblasti podjednako se nazivaju političkim.¹²

Politika savremenog trenutka pretpostavlja međusobnu ravnotežu navedene tri oblasti, a svaka pak ponaosob ima jake razlike postojanja: (1) vladavina u poretku, (2) interes u potrebi, (3) javnost u slobodi. Zato kada razlika poretka prevladaju nad razlikama potreba i nad razlikama slobode politika poprima autoritarnu aromu. Tako je, kada se celokupna politika pretvori u interesno zastupništvo u opasnost se dovodi održavanje celokupne zajednice. Pa i pak, u savremenoj zajednici skoro da uvek postoji pretenzija jedne oblasti politike nad drugom. Najčešće se dešava da oblast vladavine nadvladava područja interesa i javnosti. Zato i savremenu politiku karakteriše u borbe, pokreti i procesi za boje predstavljaju politiku slobode.¹³

Politika podrazumeva političke subjekte. To su država i (kao ostali politički subjekti) narodne mase, političke stranke, društvene klase i druge raznovrsne organizacije. Politika ima i sredstva političke delatnosti. Ona su raznovrsna: ekonomska, pravna, moralna, religijska, propagandna, ali i vaspitna i obrazovna. Dodatno, politika ima i jedno specifično sredstvo, sredstvo koje ima samo ona, a to je država. Politika je prolektarijatski i to je weno posebno sociološko obelježje. Politiku i deološki u ovom smislu treba shvatiti kao skup dejstva i društva, odnosno o pravcu i usmerenju društva. Po svojoj prirodi, kao formacija određeniha ciqeva, politika je obično (bar delimično) neostvarljiva, kako kaže akademik Radomir Lukić, obejave bez pokrija. Zato je samo volje politike veština sa brojni psihološki

¹² Samarxić, S.: Politika.- Op.cit., s. 883-884.

¹³ Isto, s. 884.

ki m momenti ma. Ova ve{ ti na ~esto ukqu-uje i nemoral na i brutal na sredstva.¹⁴ Otuda i govor o pol i ti ~koj kul t uri . Pod wom se podrazumeva kul ti vi sana, dru{ tveno i i ndi vi dual ono pri hvatqi va upotreba pol i ti ~kih sredstava od strane pol i ti ~kih subjekata za ostvarewe pol i ti ~kih ci qeva. Pol i ti ~ka kul tura ~esto se dovodi u vezu sa pol i ti ~kom borbom u nameri da se ova druga, u meri u kojoj je to mogu}e, stavi u grani ce kul -turnog, { to }e re}i , dru{ tvu i ~oveku pri hvatqi vog i dostoj-nog pol i ti ~kog pona{ awa.

3. Odnos obrazovawe-pol i ti ka, posmatran u savremenom trenutku, al i i u i stori jskoj perpekti vi , sl o` en je, i sprepl e-ten i ~esto zamr{ en, onako kako i na~e mogu bi ti zamr{ eni od-nosi i rel aci je u pol i ti ci , oko pol i ti ke i u dodi ru sa pol i ti -kom. Na po~etku rasprave o navedenom odnosu svakako treba na-vesti ~i weni cu da i obrazovawe i pol i ti ka i maju i sti objekt del ovawa i ut i cawa: to su ~ovek i dru{ tvo. Ci qevi su i m u jednom del u i sti , u drugom sl i ~ni , u tre}em, pak, koji je preovl a|aju}i , sasvi m su razl i ~i ti . Otuda i navedena zamr{ enost i sprepl etenost wi hovog odnosa i wi hovi h veza.

Odnos i zme|u obrazovawa i pol i ti ke mo` e se postavi ti u dve ravni posmatrawa i anal i zi wawa. Prva ravan je ona u ko-joj je pol i ti ka domen obrazovawa, a druga ona u kojoj je obrazo-vawe domen pol i ti ke.

1. Osnovna veza i osnovni odnos obrazovawa i pol i ti ke u ravni u kojoj je pol i ti ka domen obrazovawa ti ~u se znawa i po svojoj pri rodi sl i ~ni su osnovnoj vezi i osnovnom odnosu iz-me|u obrazovawa i rel i gi je, kul tur i sl i ~no. I oni se mogu os-tvari vati , posmatrati i anal i zi rati na dva ni voa.

Prvi ni vo je onaj na kome se obrazovawe vi di i ostvaruje kao proces st i cawa znawa o pol i ti ci i iz pol i ti ke. Pol i ti -ka, u svi m svoji m domeni ma, na svi m ni voi ma i u svojoj ukupnos-ti poqe je ~i weni ca, dru{ tvena je stvarnost i spuvena materi -jal ni m i duhovni m tvorevi nama, a onda i psi hi ~ki m procesi ma, koji su zrna znawa, koji su znawe. To i takvo znawe se u~i , a u~e ga i pojedinci (i ndi vi due, l i ~nosti), al i i (preko wi h) i { i re dru{ tvene grupe i sl ojevi . U~ewe ~i weni ca o pol i ti ci i iz pol i ti ke, ko god da i h u~i , bi l o gde da se u~e i u bi l o kom obl i -ku da se u~e, organi zovano i l i neorgani zovano, u { kol i i l i van

¹⁴ Luki }, R.: Pol i ti ka. U Soci ol o{ ki l eksi kon. Beograd: Savremena admi ni straci ja, 1982, s. 465-466.

we, sredstvi ma masovnog komuni ci rawa i/i li u okvi ri ma konsti tuel ni h formi - obrazovawe je. Obrazovawe je posredni k izme|u pol i ti ke i pojedina. Ono je transmi si ona si la, i to jedna jedina, izme|u pol i ti ke i li -nosti. Bez obrazovawa, znawa iz pol i ti ke i o pol i ti ci ostala bi nedostupna i verovatno nepoznat a -oveku. ^ovek bi ostao pol i ti -ki nepi smen.

I ako se znawa o pol i ti ci upoznaju i usvajaju u obrazovawu, vaspitawu i soci jal i zaci ji , kao jedinstvenom procesu u svoj wegovoj { i ri ni i razujenosti , { kola se naj-e{ }e ozna-ava kao osnovni subjekt sti cawa znawa o pol i ti ci i iz pol i ti ke, dakle, pol i ti -kog obrazovawa i li , pol i ti kol o{ kom termi nol ogi jom re-eno, kao osnovni agens pol i ti -ke soci jal i zaci je. Du`nost { kole je da u-eni ke upozna sa nau-ni m saznavi ma o pol i ti ci kao delatnosti i na toj osnovi razvi je kri ti -ko pol i ti -ko mi { qewe sposobno da razl i kuje stvarno i mogu}e, demokratsko od nedemokratskog. Po neki m ameri -ki m teoreti -ari ma u { kol i se to odvi ja: (1) preno{ ewem znawa o pol i ti --kom si stemu; (2) uno{ ewem pozi ti vni h ose}awa prema pol i ti --koj zajedni ci ; (3) oja-avawem moderni h raci onal i sti -ko-pragmatski h stavova, { to je naro-i to va`no u pol i ti -ki m si stemi ma zemaqa u razvoju; (4) podsti cawem ose}awa gra|anske kompetenci je. ^ak 38% svi h nastavni h sadr` aja u ameri -kom { kol stvu sadr` i , di rektno i li i mpli ci tno, el emente gra|anskog obrazovawa.¹⁵

Na drugom ni vou, koji je svakako { i ri , ovaj odnos se mo` e posmatrati kao odnos izme|u pol i ti -kog obrazovawa (pol i ti -ke soci jal i zaci je) i pol i ti -ke kul ture. Osnovni nal az gl asi : pol i ti -ka kul tura se upoznaje, sti -e i u-i . Ona se prenosi sa stari je generaci je na ml a|u, ali se usvaja, sti -e, u-i odr` ava i mewa i u i ntergeneraci jski m i unutar generaci jski m odnosi ma i procesi ma. Pol i ti -ka kul tura se mewa i transformi { e u i zmeweni m soci o-ekonomsko-pol i ti -ki m usl ovi ma, a u odrejeni m usl ovi ma dol azi i do formi rawa nove pol i ti -ke kul ture. Cel i na ti h odnosa i procesa je pol i ti -ka soci jal i zaci ja.

Pol i ti -ka soci jal i zaci ja obuhvata sveukupno pol i ti -ko obrazovawe: formal no i neformal no, u i nsti tuci jama i i zvan wi h, pl ani rano i nepl ani rano. Ona ukqu-uje u sebe pol i ti -ki rel evantne stavove i sti cawe "pol i ti -ki rel evantni h perso-

¹⁵ Podunavac, M.: Soci jal i zaci ja (pol i ti -ka). U Enci kl opedi ja pol i ti -ke kul ture.- Beograd: Savremena admi ni straci ja, 1993, s. 1096.

nalnih crta."¹⁶ Politička socijalizacija je slojevit proces u-ewa koji se odvija podjednako na individualnom planu i na planu društvene zajednice kao celine. Na individualnom planu politička socijalizacija usmerena je na stvaranje bazičnih potrebnih reprodukcija političkog sistema. Re- je o osposobljavanju individualnih znanja koja im omogućavaju da deluju kao politički akteri u okviru određenog političkog sistema. Na planu društva ona se pojavljuje kao celina procesa putem kojih društvo prenosi osnovna politička znanja, osećanja i vrednosti i norme ponašanja.

Nalazi mnogi studija o politici socijalizaciji pokazuju da je ona kontinuiran proces koji počinje na predškolskom uzrastu, već u četvrtoj godini. Kod dece se već na tom uzrastu formiraju bazične političke orijentacije priпадnosti određenoj politici kojim zajednici. Deca zavole određeni politički sistem pre nego što steknu osnovna znanja o njemu. Kod njih postoji visok stepen personalizacije vlasti. Dva američka naučnika, Adensol i Robert O'Neil, došli su do zaključka da se političko sazrevanje dece može posmatrati u pet faza. U prvoj fazi dolazi do opadanja autoritarnosti; u drugoj do porasta razumevanja potreba zajednice; u trećoj dolazi do apsorpcije znanja i konsekvencija; u četvrtoj do rasta kognitivnih orijentacija; u petoj fazi do formiranja ideološkog sistema.¹⁷

Političko obrazovanje (socijalizacija) ima nekoliko osnovnih funkcija. (1) Organizaciono-institucionalna funkcija je u pružanju znanja o politici i organizacijama i funkcijama. (2) Integrativna funkcija ostvaruje se razvojem spremnosti građana za usklađivanje političkih interesa. (3) Identifikacijska funkcija odvija se preko zajedničke kulture koja omogućava pojedincima postojanje nacionalnim, partijskim i drugim kolektivitetima. (4) Legitimacijska funkcija obavlja se razvijanjem poverenja pojednaka u politički sistem. (5) Participativna funkcija ostvaruje se informisanjem o procedurama političkog odlučivanja. (6) Distributivna funkcija ima zadatak da pokaže opravdanost distribucije društvene i političke moći, i druge.¹⁸

Agensi političke socijalizacije mogu se podeliti na

¹⁶ Isto, s.1092.

¹⁷ Isto, s.1094.

¹⁸ Butigan, V.: [koga kao subjekt političke socijalizacije.- Nič: Zbornik Filozofskog fakulteta, Serija sociologija, 1994, knjiga I, s. 165-166.

dve grupe: 1. primarne i 2. sekundarne. Prvi su latentni, nepolitički i indirektni, a drugi direktni i politički.¹⁹

U prvu grupu agenasa ulaze: porodične i bilske grupe (radne, prijateljske, rekreativne, sportske). Ovi agensi ostvaruju i implikativnu politiku socijalizaciju. Oni po pravilu nemaju planirano političko delovanje i obrazovanje pa njihova socijalizacija ne može da bude dirigovana. Porodična se pojavljuje kao vrlo značajan agens političkog obrazovanja koji se prenosi politička kultura, naročito u zapadni društveni i kulturni. Indirektna politička socijalizacija ostvaruje se preko bilskih porodičnih veza i preko partijske i lanske porodične uređavaju porodičnih problema. Komparativna i stranačka politička kultura i političkog obrazovanja u nekoliko zemalja zapadnog sveta (V. Britanija, Nemačka, Italija, Meksiko, SAD) pokazala su visok stepen povezanosti između ujednažavanja u odlučivanju u porodici i političke kompetencije. Bilske grupe prijateljske, drugova, poznatika i različitih ekipa imaju veliku moć socijalizacije. Po nekim maone u tome ne zaostaju za porodičnim u mnogome je dopunjuju. U kojima se zadovoljavaju one potrebe koje ne mogu da se zadovolje u porodici. Naročito utiču snažno na formiranje političkih stavova adolescenata.

U drugu grupu agenasa ulaze: škola, političke partije, specijalizovane političke organizacije, velike društvene grupe i neposredno političko iskustvo. Oškola kao agensu političke socijalizacije ili subjektu političkog obrazovanja napredje bilo reči. Ovde treba dodati da ona ostvaruje i neposrednu i posrednu politiku socijalizaciju. Ovu prvu ostvaruje političkom i doktrinacijom, a što su njih i neke kolektivne i masivne sisteme u svim vremenima. Tako je treba dodati da je uškola nastavnik najznačajni subjekat političkog obrazovanja. Ujedini u wemu vide ili bi bar trebalo da vide produčenu ruku društva i političkog sistema, a onim služi kao uzor političkog ponašanja. Zato škola ima ulogu koordinatora utičaja svih ostalih agenasa političke socijalizacije i subjekta političkog obrazovanja - od porodice do društva u celini.²⁰ Velike društvene grupe kakve su nacije, rase, konfesionalne zajednice, klase, političke partije i slične grupe imaju i imaju različitom socijalizacije i vaspitavanja u različitim zemljama - od velike do beznačajne moći. Na

¹⁹ Isto, s. 168.

²⁰ Isto, s. 172.

pri mer, konfesi onal ne zajedni ce i maju vel i ku pol i ti -ku mo} i presudno uti -u na pol i ti -ki ` i vot, pa i pol i ti -ko obrazovawe, u islamski m dr` avama, al i i l tal i ji i Poqskoj, a sada i Hrvatskoj. Tako |e pol i ti -ke parti je se pojavuju kao di rektni agensi pol i ti -kog obrazovawa.

Pol i ti -ko obrazovawe, kao sastavni deo procesa pol i ti -ke soci jal i zaci je koji m se pri premaju ml adi za pol i ti -ke ul oge u dru{ tvu, proi zi lazi iz pol i ti -ke kul ture odre|ene dru{ tvene zajedni ce. Tako |e, pol i ti -ko obrazovawe sastavni je deo vaspitnoobrazovnog procesa, pa se i ostvaruje op{ tim i posebni m metodama vaspitawa i obrazovawa. Al i, ono se ostvaruje i speci fi -ni m metodama, kakve su pol i ti -ka i mi taci ja, anti ci pati vna soci jal i zaci ja, neposredno i skustvo i druge.

2. Osnovni odnos obrazovawa i pol i ti ke, u ravni u kojoj je obrazovawe domen pol i ti ke, ti -e se pol i ti ke obrazovawa. Ona se ponekad nazi va i vaspitna, obrazovna i li prosvetna pol i ti ka, i ako ovi nazi vi ne pokri vaju apsolutno i denti -nu oblast - varijaci je postoje. Pol i ti ka obrazovawa se mo` e odredi ti kao ukupnost pri nci pa, odnosa, puteva, obl i ka, mera i i nstrumenata koji ma se obezbe|uje i usmerava razvoj vaspitawa i obrazovawa u funkci ji i i teresu svi h -l anova dru{ tvene zajedni ce i gl obal nog dru{ tva u cel i ni . Sve je u skl adu sa gl obal nom pol i ti kom dru{ tva, al i i u skl adu sa soci jal ni m, ekonomski m, kul turni m i nau-ni m ci qevi ma i potrebama i wi ma odgovaraju}i m pol i ti kama.²¹

Vaspitna pol i ti ka se, ne tako davno, na na{ i m prostori ma odre|ival a kao nastojawe i borba za posti zavawe odre|enih i dejnih i pol i ti -kih ci qeva na podru-ju vaspitawa.²² Obuhvatal a je sve mere koje se preduzi maju da bi se osi gurao uti caj na vaspitawe u dru{ tvu. Al i se odnosi l a i na upotrebu sredstava masovnog komuni ci rawa i wi hovog uti caja na javno mwewe.

Kada se vaspitna pol i ti ka usmeri na vaspitno-obrazovne ustanove - { kol e i prosvetu, nazi va se prosvetna pol i ti ka. Prosvetna pol i ti ka je deo op{ te i vaspitne pol i ti ke i i zraz je odre|enih konkretnih i teresa. Zapi sana je u pol i ti -ki m programi ma, { kol skom i prosvetnom zakonodavstvu, al i se o-i -

²¹ Beždanov, S.: Pol i ti ka vaspitawa i obrazovawa u SFRJ. U Pedago{ ka enci kl opedi ja.- Beograd: Zavod za ud` beni ke... i drugi , 1989, s.210.

²² Odgojna pol i ti ka. U Enci kl opedijski ri je-ni k pedagogi je.- Zagreb: Mati ca hrvatska, 1963, s.588.

tuje i u celokupnoj organizaciji školskog sistema. Prosvetna politika je i politika izgradnje škole, na- i n upravljanja školom, na- i n pripremanja i usavršavanja prosvetnih radnika. Ona je rezultat općih političkih i društvenih prilika u jednoj zemlji. Prosvetna politika može biti i elitna ili mawe konzervativna ili i mawe progresivna. Zato je prosvetna politika uvek bila područje političkih borbi, i zbornih i onda kada i zbora nema.

Miomir Ivković, Niš

EDUCATION AND POLITICS

Summary

The paper is an attempt to find and explain the ties and relations between two very important social spheres, but also two social phenomena - education and politics. The explanation comes from the option of sociology of education. The paper is divided into three logically and essentially related parts. The first part focuses on the explanation of education as a concept and a process. Education is explained as a process of (1) knowledge and values transfer and acquisition and (2) habits and skills development and formation. Knowledge and values, habits and skills are a precondition, base and foundation for (1) the constant improvement of the structure of psychic dispositions and their permanent retainment in each individual, and particularly for the development of intellectual and cognitive abilities of an individual, and for the (2) establishment of foundations for the development of the individual view of the world. From that particular aspect, but also because of the fact that it is a foundation for the development of man's moral and esthetic values and physical abilities, education provides grounds for the process of upbringing which is defined as a wider process and a more general term. The second part focuses on politics which is determined as an activity of public decision-making in a community about all the activities affecting its survival, functioning and development. Thus determined it incorporates three constitutive fields: 1. rule; 2. interest and 3. publicity. The third part points to the ties and relations between education and politics. It is stated that the relation between education and politics may be viewed and analyzed in two possible planes. The first is the one in which politics is a domain of education, and the second the one in which education is a domain of politics. The basic tie and the basic relation between education and politics viewed in the plane in which politics is a domain of education concerns knowledge. In the same plane, but viewed from a wider perspective, this relation may be seen as a relation between political education (political socialization) and political culture. On the other hand, the basic relation between education and politics viewed in the plane in which education is a domain of politics concerns the policy of education.

Key words: education, politics, school, political socialization, agents of political socialization, policy of education